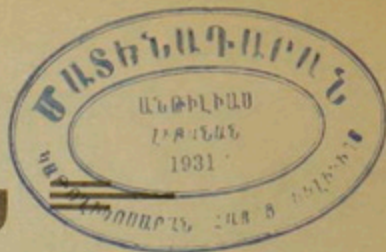

— ≡ Ս Ի Ո Ն

Լ.Գ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1959

ՅՈՒՆՈՒՆԿՈ - ՓԵՏՐՈՒՆԿ

ԹԻՒ 1-2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

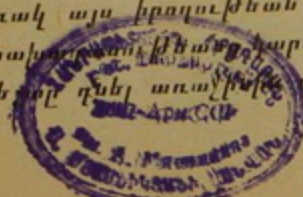
“ԹՈՂ ԶՄԵՌԵԱԼՍՆ ԹԱՂԵԼ ԶՄԵՌԵԱԼՍ ԻՒՐԵԱՆՅ”

Աւետարանի խօսքերը, իրենց արտասանուելէն դարեր ետքն ալ, տակաւին կը պահեն իրենց իմաստի թարմութեան հետ նաև ուժական այն թափը՝ որով ըսուեցան անոնք առաջին անգամ կենդանի բարբառով։ Կը նմանին այն հազուադիւտ անթառամ ծաղիկներուն՝ որոնք չեն կորսնցներ ոչ միայն իրենց բոյրը այլ նաև իրենց պայծառ զոյնը։ Անոնք կը հպատակին ուրիշ օրէնքի մը — անմահութեան և յաւերժութեան օրէնքին — որ վեր կը փնայ ժամանակի հարթիչ և տժգունող օրէնքէն։ Կարծես երէկ ըսուած ըլլան սա խօսքերը, այսօր զործադրելու համար. «Տուք զկայսերն՝ կայսեր, և զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ»։ «Մի դատիք, զի մի դատիցիք»։ «Եղիցի ձեր բան՝ Այոն այո, և Ոչն ոչ»։ Ասոնց կարգին է զրութեանս վերնագիրը, որուն մէկ տարբերակն է. «Թոյլ տուր մեռելոց թաղել զմեռեալս իւրեանց»։

Աւետարանական այս խօսքին կը յաջորդէ ուրիշ նախադասութիւն մը որ ամբողջացուցիչ և աւելի կարևոր մասն է արտայայտուած զաղափարին. «Եւ դու երթ, պատմեա զարքայութիւնն Աստուծոյ»։ Մեր Փրկչի մտքին մէջ կա՝ բնորոշոյն հրահանգը այս վերջինն էր։ Յիսուսի նպատակը չէր երբեք հայր մը թաղելու նուիրական պարտականութեան արգելք հանդիսանալ, այլ աւելի բարձր և աւելի նուիրական պարտականութեան մը ճամբան բանալ։ Յիսուս լաւ գիտէր թէ շատեր պիտի գտնուէին որոնք սիրով պիտի ուզէին մեռել մը թաղել. (վկայ՝ մեր յուզարկաւորութիւնները, որոնց ներկայ ըլլալու համար շատեր կը ձգեն իրենց զործը և կը վազեն Եկեղեցի, ինչ որ հաւանաբար պիտի չուզէին ձգել Աստուծոյ, ազգին և մինչև իսկ իրենց հոգիներուն համար։) Յիսուս գիտէր միաժամանակ թէ քիչ էր թիւը անոնց՝ որոնք կրնային դրական և դժուար աշխատանքի մը լծել իրենք զիրենք. (վկայ՝ մեր օրերու քահանայական և ուսուցչական ասպարէզները, որոնց մէջ մասնելու քաջութիւն ունեցողները քիչ են թէ՛ որակով և թէ՛ քանակով)։

Հակառակ այս իրողութեան, սակայն, որ Աւետարանէն մէջբերուած վերևի երկու նախադասութեանց բնորոշոյնը վերջինն է, մենք պիտի ուզէինք այս առթիւ շեշտը դնել առաջինի վրայ և կոռուան ծառայեցնել զայն անդրա-

2218

171-98

19340 ա.հ

դառնալու համար զրեթէ ազգային հանգամանք ստացած ժամավաճառութեան մը, որուն յոռի հետեանքներուն քիչեր կ'անդրադառնան: Ակնարկուած ժամավաճառութիւնը՝ եկեղեցիի և ազգին կարծեցեալ կամ իրական հակառակորդներու, այսինքն շարութեան զործակալներու, բրածներով և ընելիքներով, ըսածներով և ըսելիքներով չափազանց մտադրադուրին է: Նման վատառողջ հետաքրքրութիւն մը ոչ միայն ժամավաճառութիւն է, որ ինքնին մեղք է և վնասակար՝ ենթակային, այլ յաճախ զործակցիլ է շարութեան զործակալներուն, և հետևաբար օգտակար՝ հակառակորդին: Ուստի նման կոչի մը թելադրանքը «ձգէ մեռելներուն՝ որ թողեն իրենց մեռեալները» այժմէական է և անհրաժեշտ՝ մեզմէ շատերուն համար:

Ներկայ ժամանակներու մեր ազգային մեծագոյն մեղքը թերևս ուրացումը չէ մեր Աստուծոյն և սրբութեանց, թէ իսկ ծանր այս մեղքը բաւական լուրջ հանգամանք առած ըլլայ մտահոգելու աստիճան մեր օրերու եղիաները. այսուհանդերձ կը հաւատանք որ Աստուած տակաւին պահած է առնուազն «եօթ հազար» հարազատ հաւատացեալներ որոնք «Բահային ծունր չեն կրկնած»: Մեր մեծագոյն մեղքը թերևս մեր կռուազանութիւնն ալ չէ, որքան ալ տիրող իրականութիւնը այդ ըլլայ մեր ազգային և կրօնական ճակատին վրայ: Կը հաւատանք որ «խաղաղութեան որդիներու» թիւը դեռ չէ իջած վտանգի գիծէն վար: Այս իրողութեան մեծագոյն փաստը կուտայ նոյնինքն մեր եկեղեցւոյ զերագոյն Գլուխը՝ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը, որ զերմարդկային ճիգերով կ'աշխատի մեր եկեղեցւոյ նաւը առաջնորդել խաղաղութեան նաւահանդիստը, հակառակ ուժգին հովերու՝ որոնք կը փչեն ալէն ու ձախէն, և հակառակ կատաղի փոթորկումներուն՝ որոնք կը կոծեն նաւուն կողերը՝ քայքայել սպառնալով անոր դարաւոր ու զեղեցիկ կառուցուածքը: Ոչ ալ մեր մեծագոյն մեղքը եկեղեցական կանոններու նկատմամբ ցոյց տրուած դատապարտելի ազիտութիւնը և անարգ արհամարհանքն է որ կ'երևի ոչ միայն հոգիէ և կրօնական զգացումներէ պարպուած կարգ մը զործիչներու և կազմակերպութեանց մօտ, այլ նաև բարձրաստիճան ճանչցուած կարգ մը եկեղեցականներու մէջ: Կը հաւատանք սակայն որ Հայց. եկեղեցւոյ դարաւոր օրէնքներուն և նուիրապետական կարգին նկատմամբ յարգանք և հնազանդութիւն տածողներ տակաւին կը կազմեն մեծամասնութիւն: Որքան ալ ծանր և մահացու ըլլան վերոյիշեալ մեղքերը, մենք անոնց պիտի չանդրադառնանք այս առթիւ. այլ պիտի ուզէինք մասնաւորապէս հասարակ բարի հոգիներու կողմէ զործուած մեղք մը, որ եթէ չդարմանուի, բոլոր ներելի մեղքերու պէս կրնայ մահացու դառնալ: Այդ մարդկային տկարութիւնը, ինչպէս ակնարկեցինք, մեր եկեղեցական ու ազգային մարզին մէջ վնասարարներու շարժումներուն իրենց արժէքէն աւելի տեղ տալ է միտքերու մէջ և խօսքերու ընթացքին:

Ստոյգ է թէ մարդկային է, և հետևաբար հասկնալի, Սաղմոսերգուն պէս դայրանալ և աղաղակել Աստուծոյ. «Մինչև յե՞րբ մեղաւորք, Տէր, մինչև յե՞րբ մեղաւորք պարծեսցին. բարբառեալ խօսեսցին ամենեքեան որ զործեն զանօրէնութիւն: Զթողովուրդս Դո, Տէր, խնարհ արարին, և զժառանգութիւն Դո շարշարեցին ... և ասացին՝ ոչ Ես եմ ան, զայս Տէր ... Ո՞ր յարիցէ

ընդ իս ի վերայ չարաց, կամ ո՞ր կացցէ վասն իմ հակառակ այնոցիկ որ զործեն զանօրէնութիւն . . . » (Սղմ. ՂԳ., աշխարհաբար՝ ՂԳ.): Բայց միևնոյն երգին մէջ Սաղմոսներգուն իր զայրոյթը թափելէ ետքը կ'աւելցնէ վստահութեամբ. «Տէր ճանաչէ զխորհուրդս մարդկան՝ զի են ընդունայն . . . Երանի մարդոյ զոր խրատես Դու, Տէր . . . : Հանգուցանես զնա յաւուրցն չարութեան, մինչև փոքրացի խորխորատ մեղաւորի: Ոչ մերժէ Տէր զժողովուրդ իւր, և զժառանգութիւն իւր ոչ առնէ անտես . . . հատուցէ նոցա Տէր ըստ անօրէնութեան նոցա, և ըստ չարութեան նոցա կործանեսցէ զնոսա Տէր Աստուած մեր»:

Մեր օրերու բարի հոգիներ, չարը խափանուած տեսնելու իրենց արդար եռանդին մէջ առհասարակ սրտմաշուք ըլլալու սաստիճան առաջ կ'երթան, առանց անդրադառնալու որ այդու կը ծառայեն չարութեան դատին: Չարութեան դէմը երբ չի յաջողիր բարի արամադրութիւններով լեցուած հոգիները իր կողմը շահիլ անոնց դործնական չարիք ընել տալով, զէթ կ'աշխատի զանոնք իր կառքին լծել անդործութեան մատնելով զանոնք: Հոգեբանօրէն հակառակորդի շարժումներով միայն զբաղուած պահուիլը, խորքին մէջ օժանդակել է թշնամիին: Պատերազմներու ընթացքին վարպետ ռազմավարութիւն է վախ և մտահոգութիւն ձգել դիմացի բանակին մէջ թէ՛ բարոյալքելու զանոնք և թէ՛ անոնց յարձակողական ծրագիրները խանգարելու համար: Յաղթանակները ինչպէս նաև պարտութիւնները նախ սրտերու և հոգիներու մէջ տեղի կ'ունենան, և ապա՝ ճակատամարտներուն վրայ:

Չարութեան ասպետներու ասպատակութիւնները ըստ բաւականին լայն ասպարէզ գտած են մեր մէջ ոչ թէ որովհետև խորքին մէջ զօրաւոր են անոնք, այլ անոր համար որ բարութեան բանակի զինուորագրեալները տկար են: Տկար են ոչ թէ թիւով, այլ տկար են իրենց միայն յատուկ զէնքերու գործածութեան մէջ: Աշխարհ իրեն յատուկ զէնքեր ունի — բիրտ ոյժ, դրամ և ասոնց պէս բաներ: Իսկ եկեղեցիին զէնքը իր հաւատքն է և իր վճռականութիւնը ճշմարտութեան ճանապարհէն չհեղելու: Ըլլայ աշխարհիկ պատմութիւնը և ըլլայ կրօնականը՝ հաստատած են որ հաւատքի և համոզումի զէնքերը աւելի ուժեղ են քան աշխարհի կիրարկածները: Առաջին երեք դարերու փոքրաթիւ և արհամարհելի ճանչցուած Գրիստոնէութիւնը ի վերջոյ յաղթական դուրս եկաւ իր ժամանակի աշխարհի հզօրագոյն կայսրութեան հետ ունեցած իր պայքարէն, լոկայն պատճառով որ յարատեօրէն և յաջողապէս գործածեց իրեն միայն յատուկ եղած զէնքերը: Ստոյգ է, երբեմն թշնամիի դէմ պէտք է պայքարիլ անոր զէնքերով, բայց երբ մէկը իր ձեռքին մէջ ունի աւելի զօրաւոր զէնք, ինչո՞ւ թըշնամիինը պիտի գործածէ: Դաւիթ փորձեց նախ սուրով և զրահով Գողիաթի դէմ ելնել, բայց զգաց որ անոնք ի՞ր զէնքերը չէին, ուստի ձեռք առաւ ի՞ր զէնքը — պարսպաթիկը — և յաջողեցաւ ֆիզիքապէս իրմէ անհամեմատօրէն զօրաւոր թշնամիի զգեստնել: Վարդանանք պարտուեցան թշնամիի զէնքերով իրենց մղած ճակատամարտին մէջ, բայց յաղթական դուրս եկան իրենց միւս զէնքի զործածութեան մէջ, իրենց հաւատքին վրայ անխախտ մնալու իրենց վճռականութեան մէջ: — Բարութեան բանակի զինուորներէն պահանջուածը այսօր այս պողպատէ վճռականութիւնն է. զայն ունենալէ վերջ այլևս երբեք չմտահոգուիլ

չարութեան դործակախներու արարքներով. անոնք իրենց աւերը պիտի դործեն եկեղեցիին մէջ, ինչպէս հովն ու փոթորիկը՝ բնութեան մէջ, որոնց պաշտօնն է մթնոլորտը մաքրել, չորցած ճիւղերը կոտրել և խախուտ տունները տապալել: Որչափ ատեն որ եկեղեցիի շէնքը հաստատ կը մնայ հաւատքի վէմին վրայ, դժոխքի բոլոր գորութիւնները պիտի չկրնան խախտել զայն: Եկեղեցիի գէմ պայքարողները, ըլլան անոնք ներսէն կամ դուրսէն, ալէն կամ ձախէն, իրենց ճակատին վրայ զրուած ունին իրենց մահուան դատավճիռը: Ե՞րբ այդ վճիռը կը դործադրուի, այդ եկեղեցիի Տիրոջ զիտնալիքն է: Մեր զիտնալիքը, ի միջի այլոց, այն է որ Աստուած ողորմած Հայր է ամենքի՝ համար: Աստուած յատկապէս երկայնամիտ է չարերու հանդէպ, որովհետեւ «Ոչ կամի զմահ մեղաւորին, այլ՝ զդառնալ նորա ի շար ճանապարհէն և զկեան»։ Աստուած կը համբերէ, կ'ազդարարէ այլևայլ կերպերով, որ չարագործը դարձի զայ, ետ քաշէ ոտքերը իր քալած չարութեան ճամբաներէն: Եթէ Աստուած ամէն չարագործ պատժէր տեղն ու տեղ, աշխարհի վրայ ցարդ մարդ մնացած չէր ըլլար. ուրեմն.

«Թող զմեռեալսն թաղել զմեռեալս իւրեանց»:

Չգէ որ ժխտական ոյժեր, որոնք աւեր կը դործեն Աստուծոյ եկեղեցիէն ներս, և քու հոգիիդ մէջ՝ որ մանրանկարն է եկեղեցիին, թաղուին ինքնաբերաբար ու անցնին պատմութեան իբրև վիճակներ Աստուծոյ արդարութեան: Անտառի մէջ ինկած ամէն կրակ ի վերջոյ պիտի մարի. անտառապահները եթէ կրնան բնականաբար իրենց բաժինը պիտի բերեն կրակը մարելու մէջ. իսկ եթէ տրուած պայմաններու տակ վեր է այդ իրենց ոյժերէն գէթ պիտի աշխատին կղզիացնել կրակը, և թոյլ չտալ որ անտառի մնացեալ մասին ալ փոխանցուի հրդեհը:

Բարութեան զինուորները պէտք է նմանին ծովերը շրջանակող ժայռերու: Չարութեան կատաղի ալիքները ի վերջոյ կը փշուրն անոնց վրայ և փրկուրի կը վերածուին անոնց ոտքերուն առջև: Այդ ժայռերը թոյլ չեն տար որ իրենց ետին կեցող դաշտեր և քաղաքներ ողողուին ծովու չորցնող ջուրով: Չարութիւնը օժտուած է ի վերջոյ ինքզինք քայքայելու քաղցկեղով, պիտի դործէ այդ քաղցկեղը մինչև որ սպաննէ իր մարմինը: Ոչ որ թող անհամբերութեան նշաններ ցոյց տայ այդ օրը փութացած տեսնելու: Ոչ որ թող վատնէ իր ուժերը ապարդիւն սպառումներով և ժխտական մտածումներով: Թող ամէն որ հաւատքով զօրացած դրական գործերու կատարման մէջ գտնէ իր հոգեկան դահացումը և սրտի գուարթութիւնը: «Դու երթ, պատմեա զարքայութիւն Աստուծոյ», և ձգէ հոգով մեռածներուն իրենց մեռելները թաղելու հոգը: